

ВІДГУК

офіційного опонента Дічек Наталії Петрівни
про дисертацію БЛАГОВОЇ ТЕТЯНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ
«Розвиток хореографічної освіти в Україні (XX – початок XXI століття)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

Ознайомлення з рукописом докторської дисертації, монографією, публікаціями Т.О. Благової доводить незаперечну новизну, контекстну багатшаровість й теоретичну значущість здійсненого нею наукового дослідження. Звернення здобувачки до проблеми вивчення і реконструкції історії розвитку такого маловисвітленого галузевого напрямку мистецької освіти в Україні як хореографія дало змогу: по-перше, поглибити й деталізувати ретроспективу власне освітнього процесу в нашій країні і пов'язаних з ним культурно-педагогічних феноменів; по-друге, визначити пріоритетні і локальні напрями розвитку хореографічної освіти за тривалий, понад сторічний відтинок часу; по-третє, обґрунтувати характерні для української хореографічної освіти здобутки і суперечності. Вважаємо, що реалізація цих дослідницьких пошуків становить вагомий науковий здобуток, що є своєчасним у сенсі потреби створення цілісної й ідеологічно незабарвленої історії культурного розвитку українців. Адже творчо-критичне освоєння надбань минулого не лише збагачує сучасників знанням свого національно-культурного коріння, відповідає потребі постійного розширення знання про національний культурно-освітній поступ, а й здатне посприяти віднайденню потенційно корисних для теперішньої мистецької, зокрема й хореографічної, освіти ідей, цільових настанов, тобто актуалізувати позитивний вплив набутого хореографічно-педагогічного досвіду на сучасну професійну підготовку у галузі хореографії, що й здійснено у дисертації Тетяни Олександрівни.

Завдяки зібраним Т.О. Благовою на основі ретельного джерельного пошуку історичним матеріалам, їх аналізу репрезентовано унікальні творчі й педагогічні надбання видатних представників національної хореографії, встановлено їхній внесок у розвиток теорії і практики хореографічної педагогіки, що уможливило доведення наявності традицій вітчизняної мистецької освіти (у галузі хореографії), їх невинного розвою і вдосконалення. Погоджуємося з думкою дисертантки про те, що дослідження, узагальнення, творче переосмислення хореографічно-педагогічних здобутків минувшини з сучасних теоретичних і методологічних позицій є необхідним для збереження знання про унікальність національної хореографічної школи (формування її наукових засад, виконавської

специфіки, педагогічної концептуалізації), що водночас є й свідченням глибинних культурно-просвітницьких традицій.

Актуальність обраної дослідницею проблеми підсилюється також необхідністю подолання низки суперечностей, що існують у сучасній науково-педагогічній теорії та практиці хореографічної освіти, зокрема між: зростанням вимог до хореографічної освіти в Україні та недостатнім рівнем розроблення її теоретико-методологічних засад й урахування тенденцій функціонування сучасного культурно-освітнього простору; потребою в розумінні цілісності розвитку національної хореографічної освіти як системи та її фрагментарними, аспектним дослідженням; нагромадженням значного масиву наукових розвідок із теорії та практики хореографічної професійної підготовки і відносно недостатнім рівнем їх науково-критичної рефлексії, систематизації та узагальнення.

Розглядувана дисертація належить до складних міждисциплінарних досліджень, що вимагало від дисертантки забезпечення належного високого методологічного рівня дослідницького пошуку, якого вона, на наш погляд, досягла. Зокрема, хореографічна освіта в Україні тлумачиться в роботі як багатофункційний діалектичний процес, динаміці якого у визначених хронологічних межах було характерним розмаїття організаційних форм. Т.О. Благова обґрунтовано інтерпретує хореографічну освіту як інтермедіальний соціокультурний феномен у просторі мистецької освіти, що є своєрідним ретранслятором соціокультурної динаміки й акумулює культурно-мистецькі, етнічні, ідеологічні, художньо-естетичні та педагогічні концепти досліджуваного історичного періоду у специфічний спосіб притаманними йому методами й засобами. Тому виконана Т.О. Благовою дисертаційна робота є й науково затребуваною та актуальною.

Доцільність вибору теми наукової роботи доводить й той факт, що дисертація є складником наукових досліджень кафедри хореографії Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка «Авторський танцтеатр у соціокультурному просторі сучасності» (РК № 0118U004313). Тему затверджено вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (протокол №9 від 29 квітня 2010 року) й узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 15 червня 2010 року).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

На нашу думку, до найвагоміших наукових результатів дисертації слід віднести такі:

– розроблення на основі визначених авторкою критеріїв (суспільно-політичні та культурно-мистецькі чинники, законодавче регламентування діяльності освітньої галузі мистецького (хореографічного) напряму) періодизації розвитку хореографічної освіти в Україні впродовж ХХ – на початку ХХІ століття як авторської систематизації досліджуваних освітніх і

мистецьких процесів, що уможливила виявлення динаміки розвитку форм організації хореографічної освіти, характеристику стану розроблення теорії та практики хореографічної освіти у різний історичний час;

– упорядкування поняттєво-термінологічних основ дослідження, зокрема обґрунтування поняття «хореографічна освіта» як історико-педагогічного феномену в широкому соціокультурному, педагогічному та вузькому спеціалізованому значеннях; обґрунтування авторських дефініцій понять «танець», «хореографічна освіта», «хореографічна педагогіка», «хореографічна школа», «національна хореографічна школа»; а також уточнення у контексті дослідження хореографічної освіти в Україні змістових характеристик понять «танець», «хореографія», «хореологія», «балетознавство», «балетмейстер», «хореограф», «хореографічна культура», «хореографічне аматорство», що є, по-перше, розвитком теоретичних засад вивчення феномену хореографічної освіти, по-друге, сукупно може слугувати поняттєво-термінологічними орієнтирами для наступних дослідників;

– аргументоване встановлення основних чинників і закономірностей розвитку хореографічної освіти:

- зумовленість організації хореографічної освіти суспільно-політичними, етно-національними, ідеологічними, соціокультурними детермінантами;

- взаємозв'язок і взаємовплив зарубіжних і вітчизняних мистецьких теорій, авторських концепцій, виконавських практик, що віддзеркалювалося у процесі формування змістових напрямів хореографічної освіти;

- забезпечення поступу національної хореографічної освіти завдяки творчим досягненням знаних хореографів України – В. Авраменка, Г. Алексідзе, Н. Базарової, Ф. Баклана, Г. Березової, М. Вантуха, К. Василенка, В. Верховинця, П. Вірського, В. Вронського, К. Голейзовського, Р. Захарова, Г. Кирилової, Р. Клявіна, С. Лифаря, Ф. Лопухова, А. Мессерера, І. Мойсеєва, В. Писарева, А. Рубіної, Н. Скорульської, І. Смірнова, А. Шекери;

– визначення провідних тенденцій розвитку

професійної хореографічної освіти – елітарність (винятковість фахових вимог), традиційна закритість та інерційність у сенсі тяжіння до академічних канонів професійної підготовки; особистісно орієнтований підхід до підготовки танцівників, їхня рання фахова спеціалізація; стійка консервативність змісту навчання, зумовлена вузькопрофесійними виробничими потребами;

допрофесійної хореографічної освіти – кореляція загальноосвітніх і вузькоспеціалізованих цілей навчання, завдань танцювальної підготовки, професіоналізація хореографічної підготовки й активне залучення вихованців до виробничих процесів у профільній культурно-мистецькій галузі;

неформальної хореографічної освіти – диверсифікація форм, видів, жанрових ознак, стильових напрямів танцювальної творчості, інтеграція

цілей, стратегій, розвитку змісту аматорської і професійної хореографічної підготовки, активне просвітництво представників професійної хореографії.

Нові факти, одержані здобувачем.

Багатовимірність, фактографічну насиченість, а отже й цінність дисертації забезпечило використання доцільно дібраної джерельної бази дослідження, яку склали 1167 найменувань, з них 560 – архівні документи з архівосховищ України. Завдяки вивченню невідомих і маловідомих матеріалів, широкого спектру різноманітних документів, дидактичних джерел, публікацій у періодичних виданнях (зокрема про результати творчих фахових конференцій, змагальних заходів, науково-практичних семінарів хореографів), інтерпретаційних досліджень, дисертантка змогла відобразити у хронологічній послідовності формування і вияв тенденцій у творчій практиці українських балетмейстерів та обґрунтувати цілі, практичні настанови, стратегії, змістові напрями їхньої діяльності. У цьому й полягають представлені у роботі Т.О. Благової нові факти (або їх суттєве уточнення), пов'язані з розвитком в Україні у ХХ – початок ХХІ століття хореографічної освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

На наш погляд, охоплення й аналіз великого за обсягом джерельного матеріалу дали авторці змогу вийти на рівень значущих, науково обґрунтованих узагальнень і вагомих висновків, викладених у висновках до розділів й у загальних висновках; встановити причини і наслідки зміни (або перманентність) тенденцій різного рівня у розвитку досліджуваного культурно-освітнього феномену, а тому вірогідність і достовірність одержаних дисертанткою результатів забезпечено, по-перше, ґрунтуванням на аналізі й зіставленні репрезентативно великої кількості різноманітних (за типами) джерел, по-друге, застосуванням комплексу адекватних меті і завданням роботи методів і дослідницьких підходів до здійснення докторської студії. Тому маємо підстави стверджувати, що наукові положення, узагальнення й висновки дослідження Т.О. Благової належно обґрунтовані й достовірні.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів і рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Дисертаційна робота Т.О. Благової містить нові, раніше не захищені наукові положення, а результати сукупно сприяють розв'язанню актуальної наукової проблеми – різнобічного аналітичного висвітлення хронотопу хореографічної освіти в Україні за тривалий проміжок історії освітнього процесу, що збагачує наше знання про розвиток теоретичних і методичних засад національної хореографічної педагогіки.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні та апробації освітніх компонентів для підготовки здобувачів

хореографічних спеціальностей різних освітніх рівнів в умовах закладів вищої освіти; у створенні навчально-наочного посібника (електронного ресурсу) «Теорія і методика європейських бальних танців» (з грифом МОН).

Узагальнено можемо стверджувати, що матеріали дисертації Т.О. Благової є актуальними для використання у навчальній і виробничій практиці здобувачів освіти, у проведенні фахових семінарів, в організації науково-дослідної роботи студентів, у роботі інституцій з підвищення професійної майстерності учасників неформальної хореографічної освіти, методистів-хореографів, організаторів та керівників танцювальних гуртків.

Наголосимо, що практичне значення результатів дослідження підтверджено й впровадженням матеріалів, розроблених дисертанткою, у навчальний процес Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Харківської державної академії культури, Херсонського державного університету, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Київського університету імені Бориса Грінченка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, про що є відповідні акти.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому.

Дисертація Т.О. Благової за своїм змістом і формою є ґрунтовним, самостійним дослідженням, що складається зі вступу, шести розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Роботу логічно й системно структуровано. У вступі до дисертації чітко окреслено методологічний апарат (об'єкт, предмет, мету і завдання, методи дослідження). На нашу думку, заслуговує високої оцінки підхід до обґрунтування концепції дослідження, що складається з трьох взаємодоповнюваних складників, а саме: методологічний, теоретичний та методичний, сформульованих й аргументованих на підставі авторського підходу до розуміння й шляхів аналізу проблеми з опорою на вагомі теоретичні положення вчених-попередників.

На наше переконання, у роботі забезпечено відповідність завдань та змісту висновків дослідження, як часткових (до розділів), так і загальних; висновки до розділів і загальні висновки належно аргументовані, містять коректні узагальнення. Їх зміст переконує у тому, що дисертантка досягла сформульованої мети дослідження і виконала зазначені у вступі завдання.

Загалом зміст рукопису дисертації, численних публікацій Т.О. Благової дає підстави стверджувати, що виконане дослідження є завершеним і оригінальним, його результати містять незаперечну наукову новизну, мають теоретичне і практичне значення, пройшли необхідну апробацію у ході обговорень на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних заходах різних рівнів.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих Т.О. Благовою результатів, вважаємо за необхідне висловити кілька зауваг і побажань щодо змісту роботи, а саме:

1. Хоча дисертантка достатньо чітко обґрунтувала хронологічні межі дослідження, однак, на нашу думку, доцільно було б посилити аргументацію їх визначення наведенням конкретних нормативних актів щодо освітньої галузі, які справляли вплив на розвиток мистецької й, зокрема, хореографічної освіти. Зауважимо, що й сама авторка зазначала цей вплив як один із критеріїв розроблення періодизації досліджуваної нею проблеми.
2. Уважаємо, що розроблена авторська періодизація розвитку хореографічної освіти в Україні впродовж ХХ – на початку ХХІ століття більш увиразнено ілюструвала б досліджуваний процес, коли був би розроблений поділ періодів на певні етапи, зважаючи на насиченість суспільно-політичних і культурно-мистецьких чинників впливу на процес хореографічної освіти, розмаїття її організаційних форм (допрофесійних, неформальних, професійних), змістових напрямів хореографічної підготовки.
3. Більш поглибленої деталізації потребує презентація хореографічної освіти в межах першого періоду (1900 – 1920 рр.), що посилює історико-генетичний підхід до розкриття становлення хореографічної освіти в Україні.
4. У роботі ґрунтовно проаналізовано провідні тенденції хореографічної освіти в Україні щодо урізноманітнення форм організації хореографічної підготовки. Водночас науково-теоретичну значущість дослідження значно посилити б детальні описи творчих методик, авторських підходів українських хореографів, які Тетяна Олександрівна називає «індивідуальний балетмейстерський почерк», характеристика особливостей розвитку регіональних авторських хореографічних шкіл.
5. З урахуванням результатів наукового пошуку у дослідженні здійснено прогностичне обґрунтування розвитку хореографічної освіти в Україні на державному, інституційному, особистісно-творчому рівнях. Однак вважаємо, що окремі рекомендації мають декларативний характер і потребують конкретних пропозицій щодо шляхів реалізації можливих новацій.
6. У дусі сучасних вимог до оформлення дисертаційних матеріалів можливо було б доцільно візуалізувати деякі дослідницькі матеріали за допомогою укладення узагальнених схем і таблиць (наприклад, схематизувати періодизацію хореографічної освіти в Україні і за хронологією, і за встановленими авторкою тенденціями, і за розвитком форм підготовки тощо).

Утім, висловлені зауваження та побажання є дискусійними і не впливають на загальну високу позитивну оцінку рецензованої дисертації.

Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових виданнях.

Основні теоретичні положення та результати дослідження відображено Т.О. Благовою у 60 публікаціях (56 – одноосібних), серед них: 4 монографії (1 – одноосібна); 2 навчально-методичних посібники (1 – одноосібний), 32 статті у наукових фахових виданнях України; 4 статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях (у тому числі 1 стаття у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі Web of Science); 18 публікацій у збірниках наукових праць та матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Тому вважаємо, що результати дисертаційної роботи широко апробовано здобувачкою.

Висновок. На основі здійсненого аналізу дисертації Т.О. Благової «Розвиток хореографічної освіти в Україні (XX – початок XXI століття)» маємо підстави стверджувати, що подане дослідження є фундаментальним, самостійним і перспективним, його оформлення відповідає пп. 11–14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами), а його автор Благова Тетяна Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
член-кореспондент НАПН України

Н. П. ДІЧЕК

Дічек Н.П.
[Handwritten signature]